

GAMLE ÆG

af SVEND ERIK BENDIX-ALMGREEN

I den sidste filmatisering af Conan Doyle's spændende novelle "Den svundne verden" lader man helten, professor Challenger, redde sig ud af diverse håbløse situationer med et æg af en flyveøgler i behold. Alt andet bevismateriale er gået tabt, men det lykkes på mirakuløs vis at få ægget med tilbage til civilisationen og få det udruget. Flyveøglen, som på denne fantastiske vis er kommet i hænderne på videnskaben, undslipper imidlertid under demonstrationen for en videnskabelig forsamling, men har forinden overbevist selv den mest skeptiske om professor Challenger's pålidelighed.

Denne fascinerende fortælling vil uvilkårligt få mange til at tænke: "Hvor meget ved man egentlig om fortidens krybdyr på dette punkt? Ved man i det hele taget, om de lagde æg eller fødte deres unger levende?"

Man ved faktisk lidt herom. Således er man klar over, at der fandtes både levendeføddende og æglæggende former. Til den første kategori hører hvaløglerne, som levede i stort tal i fortidens have fra midten af triastiden til langt op i kridttiden. Til den anden kategori må man formode, at størsteparten af de store landkrybdyr hørte, og man kender forstenede æg tilhørende nogle af disse former.

Fundene af disse ældgamle æg stammer hovedsageligt fra aflejringer dannet i kridttiden og har en alder på 70 - 100 millioner år, men der er fornylig dukket enkelte fund op fra slutningen af juratiden, hvilket vil sige, at krybdyræg kendes omkring 150 millioner år tilbage i tiden.

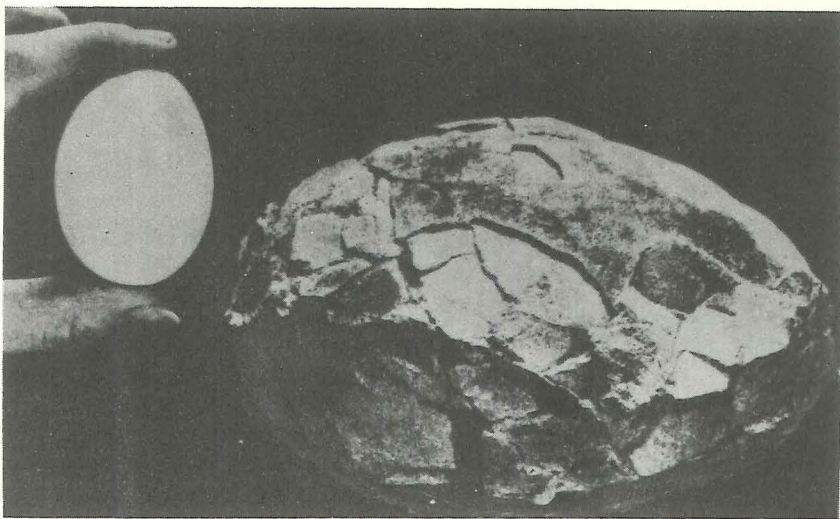
Det var i Mongoliet, man gjorde de første fund af forstenede æg, som med sikkerhed kunne knyttes sammen med fortidsøgler. Her opdagedes i 1922 af en amerikansk ekspedition hele reder med æg, der lå sirligt ordnede i koncentriske ringe, akkurat som de i slutningen af kridttiden var blevet lagt af øglehunnen. En del af æggene var af uopklarede årsager aldrig blevet klækket, og i deres indre fandt man ved nærmere undersø-

gelse skeletrester af fostrene, som var blevet bevaret af det indtrængende fine støv og udskillelser fra gennemsvivende mineralholdigt vand. Disse æg hører sammen med den ret lille dinosaur-øgle, Protoceratops, som man også udgravede talrige skeletter af de i samme lag. Æggene er aflange og ligner således nutidige øglers æg. Deres længde er ca. 20 cm.

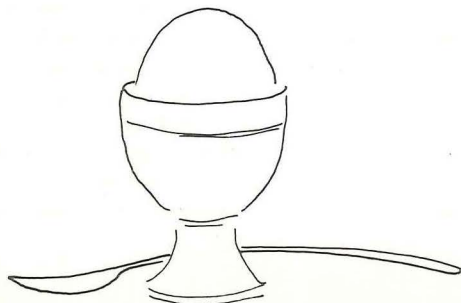
Æg af Protoceratops liggende i "reden". Afstøbning af et sådant æg findes i Mineralogisk Museum i København.

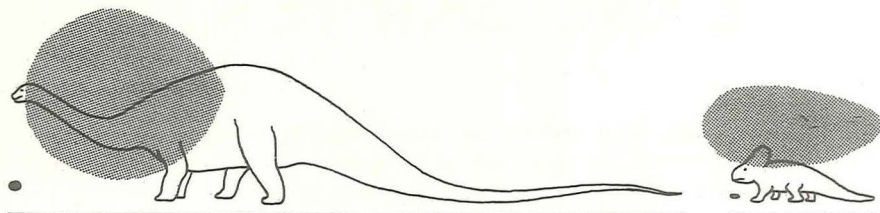
Siden da har man fundet dinosaur-æg flere andre steder i verden - i Østafrika, i Brasilien, i det vestlige Nordamerika, i Portugal og først og fremmest i Sydfrankrig, hvor omkring hundrede æg er kommet for dagens lys i det sidste årti. De sydfranske æg anser man hovedsageligt for at tilhøre den store dinosaur-øgle, Hypselosaurus, hvis knogler kendes fra de samme lag. Hypselosaurus-æggene (hvoraf Mineralogisk Museum i København fornylig har erhvervet et fint eksemplar) måler omkring 23 cm i længde, og er ovalt afrundet - nærmer sig således hønsæggets form.

Æg af Hypselosaurus sammenlignet med et hønsæg.

Det er ganske instruktivt at sammenligne den størrelse, man har beregnet for de nyklækkede unger af Protoceratops og Hypselosaurus med de størrelser, som de voksne individer fik. Den nyklækkede Protoceratops må efter beregningerne have målt omkring 25 cm i længde og vejet næppe over 500 gram, medens den voksne havde en længde på ca. 2 m og en vægt på omkring 100 kg. Hypselosaurus-unger var ikke stort mere end 36 cm lang, og dens vægt var antagelig omkring 800 gram. Hvad Protoceratops angår var længde- og vægtforøgelsen fra nyklækket unge til voksen således henholdsvis 8 gange og ca. 200 gange, medens disse tal hos Hypselosaurus, hvor den voksne målte op mod 13 meter og havde en vægt på omkring 10 tons, således er henholdsvis omkring 30 gange og mere end 10.000 gange. Det er ganske imponerende tal, der således er tale om, men formodentlig er de blevet overskredet ret væsentligt af de største kæmpeøgler som Brontosaurus og Brachiosaurus (50 tons). Forskellige forhold gør det nemlig sandsynligt, at også disse kæmper "begyndte" som 800 grams baby'er.

Sammenligning mellem ægformen (gråskyggede figurer), ægstørrelsen (sorte figurer) og voksen legemsstørrelse hos den store langhalsede og langhalede Hypselosaurus og den mindre Protoceratops. Begge levede i slutningen af kridttiden.

Svend Erik Bendix - Adlungren

VARV

Postadresse: Tidsskriftet VARV, Mineralogisk Museum, Østervoldgade 5-7
København K. (Tlf. *Mi 5001).

Redaktion: Erling Bondesen (ansvarshavende), Mona Hansen, Søren Floris
Valdemar Poulsen.

TRYK: OFFSET-SERVICE VE. 58 98

VARV udkommer fire gange om året. Prisen er 10kr i abonnement. Abonnement tegnes ved indsendelse af beløbet til VARV, postgiro 68880.

Alle henvendelser vedrørende adresseforandring, fejl ved bladets levering o. lign. bedes rettet til postvæsenet.

Eftertryk af tekst og billeder er kun tilladt med kildeangivelse.